

DOI: 10.31648/pl.9097

BEATA WAŁĘCIUK-DEJNEKA

Siedlce University of Natural Sciences and Humanities

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6034-5129>

e-mail: beata.waleciuk-dejneka@uph.edu.pl

Joanna Chłosta-Zielonka, *Terapeutyczny wymiar gatunków autobiograficznych w wypowiedziach autorek XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2021, ss. 260

Narracje osobiste, szczególnie pisane przez kobiety, pełnią wiele funkcji. Mogą być np. literackimi sposobami na likwidowanie bądź łagodzenie wewnętrznych napięć, lęków, stresu czy niepokojów, bądź stanowić terapię na odreagowywanie traum, pokonywanie depresji. To zetknięcie pisarstwa z psychoterapią, literatury z psychologią wydaje się bardzo interesującym zagadnieniem badawczym. Podejmuje je w omawianej publikacji Joanna Chłosta-Zielonka, literaturoznawczyni, samodzielny pracownik naukowy i profesor uczelni w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Autorka poddała analizie teksty pisane przez kobiety, pokazała, jak profesjonalistki i amatorki opowiadają sobie, o sobie, odtwarzają własny świat oraz życiowe doświadczenia, jak opisują codzienność, sprawy przyziemne, ale i skrajne, graniczne: trudności, kłopoty, czy „życiowe zapętlenia”. „Przy lekturze takiej pozycji – jak podkreśla Joanna Chłosta-Zielonka – można odczuć samozadowolenie z faktu, iż niedoskonałość jest cechą każdego człowieka” (Chłosta-Zielonka 2021: 221), a czytelnik/czytelniczka wie, że nie tylko on/ona przechodzi podobne kryzysy, że jego/jej doświadczenia są analogiczne do tych z książek, do cudzych, niejednokrotnie znanych i podziwianych osób: aktorek, piosenkarek, celebrytek.

Publikacja składa się z dziewięciu rozdziałów, w których prezentowane są m.in. terapeutyczne funkcje poszczególnych gatunków autobiograficznych, a mianowicie:

- współczesnych poradników dla kobiet,
- wywiadów i rozmów z kobietami,
- kobiecych listów i wspomnień,

oraz sposoby przezwyciężania traumy związanej z macierzyństwem czy relacje wojenne, adresowane do najmłodszych. Jest też mowa o różnych źródłach

pisarstwa autobiograficznego w XX i XXI wieku, w tym kobiecego. Autorka pokazuje, jak kobieta szukała swojego miejsca w polskiej patriarchalnej rzeczywistości, jaki wpływ na jej osobowość i postrzeganie świata miały wychowanie, obecność rodziców, edukacja, oraz prezentuje poglądy na politykę, życie zawodowe i prywatne. Inspiracją dla rozważań Joanny Chłosty-Zielonki stała się myśl Philippe'a Lejeune'a (Lejeune 2001, 1975), który w badaniach nad gatunkami wypowiedzi osobistych wziął pod uwagę zmienność cech oraz zależność od epoki/czasów, w których powstają. W polskim literaturoznawstwie XX i XXI wieku należy wskazać na ustalenia Romana Zimanda (Zimand 1990) czy Reginy Lubas-Bartoszyńskiej (Lubas-Bartoszyńska 1993), a także młodszych badaczek: Ingi Iwasiów (Iwasiów 2008), Tatiany Czerskiej (Czerska 2011) czy Małgorzaty Czermińskiej (Czermińska 2000, 2009). Dlatego w monografii zostały przywołane i zinterpretowane listy pisane w latach 40. XX wieku przez 70-letnią hrabiankę zesłaną do Kazachstanu, traumatyczne doświadczenia matek i córek z czasów Zagłady, wspomnienia kobiet urodzonych jeszcze w okresie zaborów, wychowywanych na patriotycznych i patriarchalnych wzorach ojców, poświęcających się małej ojczyźnie (tu: Warmii i Mazurom), oraz Polek urodzonych w PRL-u, ich doświadczeniu politycznych i społecznych zmian, wreszcie pisarstwo najmłodszego pokolenia kobiet, znanych z mediów, które otwarcie, bez zahamowań i wstydu, piszą/mówią o sobie i swojej intymności, udzielając jeszcze rad innym. Wszystkie zaprezentowane historie, jak pisze Autorka,

tworzą wspólny autoportret – niejednoznaczny, ale barwny, pokazujący różne sposoby przeżywania świata przez podmiot kobiecy i doświadczenia kobiece w różnym czasie i różnych okolicznościach [...], stanowią dla nich samych źródło siły, a po dotarciu do czytelniczek także mogą inicjować podejmowanie życiowych wyzwań (Chłosta-Zielonka 2021: 15).

Terapia słowem, np. baśnioterapia, poezjoterapia, czy psychodrama, a więc terapeutyczna moc literatury, realizująca się w pisaniu, czytaniu, jest niepodważalna i oczywista. A zadaniem Chłosty-Zielonki było, jak zresztą pisze też o tym sama, „zilustrowanie, w jaki sposób gatunki autobiograficzne (wspomnienia, autobiografie, dzienniki) oraz ich pochodne (listy, wywiady, poradniki) pełnią tę funkcję dla piszących i czytających” (tamże: 13). Autorka wybrała autobiografie kobiece, bowiem „uważa, że kobiety miały i mają wciąż jeszcze bardzo dużo do powiedzenia na temat swoich osobistych przeżyć” (tamże). Zaprezentowany i przeanalizowany w książce materiał kobiecych wypowiedzi autorskich stanowi spójną i logiczną całość, uświadamiając nam równocześnie, że o potrzebach, doznaniach i przeżyciach autorek tak naprawdę mało wiemy, że wciąż są one w tle,

będąc trochę ofiarą patriarchy, uznającą świat mężczyzn za ważniejszy i godny opisywania, a trochę zmagając się z niesprawiedliwością i dyskryminacją.

Warto jeszcze na zakończenie odwołać się do kwestii autobiograficznych relacji o wojnie adresowanych do najmłodszych. Nie ulega wątpliwości, że tworzenie literatury dla dzieci obarczone jest dużą odpowiedzialnością, że pisanie dla nich na tematy trudne, skomplikowane, niezrozumiałe wymaga wyjątkowych umiejętności artystycznych, delikatności i wrażliwości. Rzeczywistość wojenna również narzuca autorom pewną samodyscyplinę, by nie przysporzyć młodym czytelnikom lęków, niepotrzebnych stresów i łez. Dlatego też należy adekwatnie do wieku budować tekst literacki, aby „w procesie czytania dzieci w naturalny dla swojej dojrzałości sposób odbierały świat i interpretowały rzeczywistość” – podsumowuje Joanna Chłosta-Zielonka (tamże: 2008).

Zaprezentowana monografia autorska *Terapeutyczny wymiar gatunków autobiograficznych w wypowiedziach autorek XX i XXI wieku* to niezwykle interesująca i merytorycznie dopracowana pozycja na naukowym rynku wydawniczym, którą warto polecić nie tylko badaczom twórczości kobiecej, specjalistom od terapii literaturą, ale wszystkim, którzy pragną przeczytać dobrą i wartościową lekturę.

Bibliografia

- Chłosta-Zielonka Joanna (2021), *Terapeutyczny wymiar gatunków autobiograficznych w wypowiedziach autorek XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Czermińska Małgorzata (2000), *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Czermińska Małgorzata (2009), *O autobiografii i autobiograficzności*, w: *Autobiografia*, red. tejże, Wydawnictwo Słowo/obraz/terytoria, Gdańsk.
- Czerska Tatiana (2011), *Między autobiografią a opowieścią rodzinną. Kobiecte narracje osobiste w Polsce po 1944 roku w perspektywie historyczno-kulturowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Iwasiów Inga (2008), *Prywatne/publiczne: gatunki pisarstwa kobiecego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Lejeune Philippe (1975), *Pakt autobiograficzny*, tłum. A. Wit Labuda, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja”, nr 5.
- Lejeune Philippe (2001), *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii (wybór tekstów)*, red. Regina Lubas-Bartoszyńska, tłum. W. Grajewski i in., Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Lubas-Bartoszyńska Regina (1993), *Między autobiografią a literaturą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zimand Roman (1990), *Diarysta Stefan Ż.*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.